

УДК 658.155+334.012.23

М.І. ГРИЦАЄНКО, кандидат економічних наук

Сутність соціального капіталу та його особливості в аграрній сфері

Мета статті - формулювання сутності, класифікація соціального капіталу та визначення його особливостей в аграрному секторі економіки.

Методика дослідження. У процесі дослідження використано сукупність методів і підходів: системного аналізу - при вивченні теоретичних засад соціального капіталу та його особливостей в аграрній сфері; наукової абстракції - при розробці загальних підходів до комплексної класифікації соціального капіталу; абстрактно-логічний підхід - при узагальненні результатів дослідження та формулюванні висновків.

Елементи наукової новизни. Елементами наукової новизни є подальший розвиток трактування сутності поняття «соціальний капітал»; узагальнення та систематизація поглядів вітчизняних та зарубіжних учених на ознаки видів соціального капіталу, за якими його можна класифікувати; визначення особливостей формування та використання соціального капіталу в аграрній сфері. Запропоновано шляхи нарощування соціального капіталу села.

Практична значущість. Пропонується комплексна класифікація соціального капіталу за характером існуючих зв'язків, формами прояву, наслідками для суспільства та рівнями аналізу. На підставі особливостей соціального капіталу аграрної сфери розроблено заходи для його зростання на основі підвищення солідарності сільського населення, позитивного розвитку соціального середовища села. Табл.: 2 Бібліогр.: 33.

Ключові слова: соціальний капітал, інституційне середовище, норми, довіра, соціальні мережі, комплексна класифікація соціального капіталу, соціальний капітал аграрної сфери.

Грицаєнко Микола Ігорович - кандидат економічних наук, старший викладач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Таврійський державний агротехнологічний університет (Запорізька обл., м. Мелітополь, просп. Б. Хмельницького, 18)
E-mail: nick.gric@gmail.com

Постановка проблеми. Головна мета розвитку аграрної сфери – це безпосередньо покращання добробуту людей, які мешкають у сільській місцевості, та опосередковано – закладання основ для зміцнення регіонального та національного розвитку в цілому. Громадська довіра, посилення солідарності та відчуття належності – той соціальний капітал, який може підвищити ефективність участі населення в програмах розвитку села. Саме тому актуальності набуває дослідження сутності та особливостей соціального капіталу аграрної сфери як відправної позиції у визначенні напрямів інституційних перетворень, які сприятимуть стимулюванню його розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних та практичних засад розвитку соціального капіталу внесли такі вчені: іноземні – П. Бурдьє, С. Гарридо, Дж. Коулмен, Д. Норт, Р. Патнем, Е. Патс, В. Стоун, Ф. Фукуяма, Л. Дж. Ханіфан, Д. Хьюдженс;

вітчизняні – А. Баланда, В. Борисова, Г. Жалдак, Н. Корж, К. Немашкало, Н. Пачева, О. Шпикуляк та багато інших [1–33]. Однак проведені дослідження не можна вважати завершеними. Тривають дискусії щодо визначення сутності та класифікації соціального капіталу. Залишаються недоопрацьованими питання його особливостей в аграрному секторі економіки. У цілому це зумовило вибір теми, визначення мети й завдань цього наукового дослідження.

Метою статті є формулювання сутності, класифікація соціального капіталу та визначення його особливостей в аграрному секторі економіки.

Виклад основних результатів дослідження. Останніми роками економісти, соціологи та політологи, щоб пояснити величезну кількість соціальних явищ, вдаються до поняття соціального капіталу. Наразі можна виокремити різноманітні підходи до його дослідження. Так, інституційний підхід до визначення сутності соціального капіталу представлено в роботах Р. Патнема, який розкриває основні джерела його формування - мережі, норми та довіри [31], а також

© М.І. Грицаєнко, 2018

Д. Норта – визначає соціальний капітал як елемент інституційного середовища поведінки людини [13]. С. Гарридо трактує сутність соціального капіталу як норми і мережі, які створюють довіру, необхідну людям для співпраці у розв’язанні проблем колективної діяльності [26, с. 413]. В. Стоун та Д. Хьюджес пропонують розуміти соціальний капітал як мережу соціальних відносин, які характеризуються нормами довіри та взаємності, що може полегшити отримання результатів різних соціальних масштабів, від програмних та практичних рівнів до зростання ролі громади та держави [32]. Е. Патс вважає, що соціальний капітал у широкому сенсі стосується внутрішньої соціальної та культурної узгодженості суспільства, довіри, норм та цінностей, що регулюють взаємодію між людьми, мережами та установами [29]. На інституційному аспекті соціального капіталу наполягає також О. Шпикуляк [20–22]. Він стверджує, що «...в інституційному вимірі соціальний капітал слід розглядати як сукупність матеріальних і нематеріальних активів, що констатують формування механізму соціально-економічного забезпечення» [20, с. 64].

Отже, на основі опрацьованих наукових джерел робимо висновок про те, що соціальний капітал – це сукупність зв’язків та соціально-економічних відносин, здатних приносити дохід, які виникають у певній соціальній мережі на основі існуючих норм та довіри.

Різноманітність соціальних явищ, яким притаманний соціальний капітал, задля упорядкованого розподілу об’єктів заданої множини потребує його комплексної класифікації, яку дотепер виконано не було, хоча науковці робили відповідні спроби. Так, досліджуючи формування соціального капіталу, Р. Патнам виділяє два типи: об’єднуючий (англ. – bonding) та сполучаючий (англ. – bridging) [30]. При цьому об’єднуючий соціальний капітал Р. Патнам пояснює наявністю зв’язків, які виникають у соціальних мережах між однорідними групами для подолання щоденних побутових проблем, сполучаючий – наявністю зв’язків в різноманітних групах, члени яких формують взаємини довіри для досягнення спільних цілей спільноти чи суспільства. Згодом виокремлюється ще один тип соціального капіталу – зв’язуючий (англ. – linking), який характеризує «вертикальні» зв’язки у групах,

що об’єднують людей з різними соціальними статусами.

Цю думку поділяють П. Адлер і С. Кван, які розрізняють три групи підходів до визначення форми соціального капіталу: аналіз зовнішніх зв’язків (відповідають поняттю «сполучаючий», аналіз зв’язків всередині однієї соціальної групи (відповідають поняттю «об’єднуючий», а також соціальний капітал, заснований на внутрішніх і зовнішніх зв’язках групи [24]. Такий самий підхід до типізації соціального капіталу підтримують Г. Коломієць і Е. Алієва [9], які, посилячись на працю [33], виділяють бондінговий, бріджинговий та об’єднаний види соціального капіталу. Є. Мішенін і Н. Олейник також пропонують розглядати аналогічні форми соціального капіталу: а) зв’язуючий (сукупність сильних соціальних зв’язків і відповідної їм нормативно-ціннісної системи, що утворюють відносно замкнуту структуру, а також визначають характер взаємодії індивідів в її межах); б) горизонтально-інтегруючий (сукупність слабких, переважно горизонтальних зв’язків і відповідної їм нормативно-ціннісної системи, що об’єднує індивідів, які належать до різноманітних партикулярних груп); в) вертикально-інтегруючий (сукупність слабких соціальних зв’язків, що охоплюють різні рівні соціальної, економічної та владної ієрархії і підкріплюються нормативною й ціннісною системою, загальною для взаємопов’язаних суб’єктів) [11, с. 89]. Г. Жалдак, досліджуючи формування, нарощення та використання соціального капіталу, також виділяє подібні види соціального капіталу: зовнішній, внутрішній; вертикальний, горизонтальний [5, с. 126]. Отже на основі узагальнення численних тверджень науковців можна зробити висновок про те, що класифікаційною ознакою для соціального капіталу доцільно розглядати характер існуючих зв’язків.

Можна погодитися з К. Гроотертом і Т. ван Бастлаєром, які пропонують розрізняти структурний (суспільні інститути, мережі, асоціації та правила, що визначають їхнє існування) та когнітивний (довіра, відносини, цінності та способи поведінки) соціальний капітал [27, с. 4]. Такий поділ соціального капіталу розглядають також А. Баланда [1, с. 39], В. Борисова [2, с. 204], Н. Корж [10, с. 123], Л. Четверікова [19, с. 63] та інші дослідники.

Викликає інтерес дискусія науковців щодо поділу соціального капіталу на позитивний та негативний стосовно наслідків для суспільства. Так, О. Кіреєва позитивно характеризує взаємини між людьми, що ведуть до кооперування з метою надання взаємодопомоги, боротьби зі злочинністю і вживанням наркотиків, негативно – поширення корупції, неписана практика рішення питань на тлі недовіри до органів державної влади [6]. Однак деякі дослідники стверджують, що соціальний капітал має лише позитивний зміст, у разі негативних наслідків слід мати на увазі відсутність або дефіцит соціального капіталу. Так, А. Колодій вважає, що «...слово «капітал» має позитивний зміст і є, так би мовити, поняттям зі знаком +. «Дірка в кишені» не є капіталом.

Так само не є капіталом різноманітні негативні форми соціальних зв'язків, що руйнують спільноту або не дають їй зміцнитися. «Соціальний капітал» за означенням є щось корисне, таке, що може вживатися для примноження тих набутків, які вже є» [8, с. 78]. М. Рябінчук, навпаки, припускає, що негативний соціальний капітал є наслідком суб'єктивної оцінки форм соціального капіталу з боку представників окремих соціальних груп, для яких наслідки такої форми становитимуть витрати [16, с. 62-63]. На нашу думку, диференціювання соціального капіталу стосовно наслідків для суспільства є доцільним.

Існує багато поглядів науковців на рівні накопичення, використання, та, відповідно, аналізу соціального капіталу (табл. 1).

1. Погляди науковців на рівні аналізу соціального капіталу

Автори	Рівні накопичення соціального капіталу, що пропонують розглядати					
	нано- (індивідуальний)	міні- (локальний)	мікро- (корпоративний)	мезо- (регіональний, галузевий)	макро- (державний)	мега- (глобальний)
А. Баланда, В. Надрага [1]			+		+	
В. Борисова [2]	+			+	+	
Н. Гончаренко [3]			+	+	+	
Б. Гурій [4]			+	+	+	
І. Когут, Є. Гончаренко [7]			+	+	+	
Н. Корж [10]		+	+	+		+
К. Немашкало [12]			+	+	+	
Н. Пачева [14]	+	+	+	+	+	+
С. Позняк [15]			+		+	
М. Рябінчук [16]			+	+	+	
О. Степанова [18]	+			+	+	+
О. Шпикуляк, В. Мамчур, В. Пехов [21]	+	+	+		+	+
М. Яценко [23]	+		+	+	+	
С.П. Боргатті, К. Джонс, М.Г. Еверет [25]			+		+	
Н. Лин [28]			+		+	

Джерело: сформовано на основі опрацювання літературних джерел.

Так, А. Баланда, В. Надрага [1], С. Позняк [15], С.П. Боргатті, К. Джонс та М.Г. Еверет [25], Н. Лин [28] та інші дослідники наполягають на вивченні соціального капіталу на мікро- та макрорівнях. Н. Гончаренко [3], Б. Гурій [4], І. Когут, Є. Гончаренко [7], К. Немашкало [12], М. Рябінчук [16] висловлюють думку про доцільність розгляду соціального капіталу на мікро-, мезо- та макрорівнях. Н. Пачева [14] наполягає на детальнішій деталізації дослідження соціального капіталу (нано-, міні-, мікро-, мезо-, макро-, мегарівнях). Із позицій системного аналізу можна впевнено стверджувати, що мають рацію всі науковці, тому що обирати ієрархічні рівні для аналізу будь-якого явища повинні саме дослідники, виходячи з цілей дослідження та власних міркувань.

Вважаємо, що комплексну класифікацію видів соціального капіталу доцільно розглядати за такими ознаками (табл. 2).

2. Класифікація видів соціального капіталу

Класифікаційна ознака	Види соціального капіталу
За характером існуючих зв'язків	<ul style="list-style-type: none"> ▪ об'єднуючий (англ. - bonding) ▪ сполучаючий (англ. - bridging) ▪ зв'язуючий (англ. - linking)
За формами прояву	<ul style="list-style-type: none"> ▪ структурний ▪ когнітивний
За наслідками для суспільства	<ul style="list-style-type: none"> ▪ позитивний ▪ негативний (асоціальний)
За рівнями аналізу	<ul style="list-style-type: none"> ▪ нано- (індивідуальний) ▪ міні- (локальний) ▪ мікро- (корпоративний) ▪ мезо- (регіональний, галузевий) ▪ макро- (державний) ▪ мега- (глобальний)

Джерело: Складено автором на основі опрацьованих літературних джерел.

Вартий уваги розгляд такого особливого поняття, як соціальний капітал аграрної сфери. Не можна не погодитися з думкою В. Рябокопя, О. Шпикуляка і В. Пехова про те, що специфіка формування та використання соціального капіталу на селі вимагає введення у науковий обіг поняття «аграрний соціальний капітал», який вони пропонують визначати як «...сукупність зв'язків, відносин між людьми, власності, виробничого і трудового потенціалу аграрних підприємств, які функціонують у сільському господарстві й виконують специфічну роль в економіці села – виробництво сільськогосподарської продукції для забезпечення продовольчої безпеки держави» [17, с. 87].

Спираючись на інституціональну детермінанту формування соціального капіталу, О. Шпикуляк і Г. Мазур наголошують, що на селі проблеми формування соціального капіталу необхідно розглядати з позицій відносин між індивідами й економічними агентами-організаціями [20, с. 64]. Науковці вважають, що формальними ознаками соціального капіталу на селі є організації та структури, які використовують індивідуально-колективні зв'язки між людьми для задоволення соціально-економічних потреб. Не можна не погодитися з їхньою думкою про те, що «...такими структурами є перш за все аграрні підприємства різних організаційно-правових форм, асоціації та об'єднання виробників, спілки селян, професійні громадські організації тощо» [20, с. 65].

Крім того, слушним є твердження, що «формування соціального капіталу на селі залежить від ідеологічних принципів розвитку підприємницьких структур і державної політики» [20, с. 65]. Ця теза знаходить подальший розвиток і підкріплюється яскравим прикладом діаметральної протилежності соціального капіталу національного аграрного сектору радянського періоду та сучасної епохи [22,

с. 103-104]. О. Шпикуляк і В. Пехов вважають, що у радянські часи був наявний соціальний капітал колективного типу, тоді як в роки незалежності він тяжіє до індивідуального з чіткими ознаками системної недовіри до державних і ринкових інститутів [22, с. 103-104].

Входження людини в міцні колективістські зв'язки, встановлення та виконання взаємних зобов'язань між громадянами, зміцнення між ними відносин відповідальності та співробітництва у всі часи використовувалися сільськими жителями для підвищення якості свого життя та життя всієї громади. Чим більшим був розмір соціального капіталу сільської громади, тим більшими додатковими ресурсами володіли його носії. На жаль, сучасний стан сільського соціуму характеризується руйнуванням соціального капіталу, що полягає у розпаді традиційних зв'язків та відносин між людьми, кризі взаємної довіри. Цьому сприяло багато чинників, у тому числі певна втрата культурних традицій на селі, девальвація духовних цінностей внаслідок хронічної бідності більшості сільського населення, укріплення у масовій свідомості філософії індивідуалізму, відсутність адекватного діалогу між владою і населенням тощо.

У цих умовах цілком актуальне питання про можливість нарощування соціального капіталу села на основі послідовного покращання умов життя й відродження віковичних традицій селян, колективної участі у вирішенні формажорних життєвих проблем, забезпечення участі населення в оцінюванні ефективності та безпеки державного й муніципального управління та прийняття на основі такої оцінки організаційних рішень, а також проведення реальних антикорупційних заходів під громадським контролем. Особливу увагу при цьому необхідно приділяти формуванню позитивно орієнтованих соціальних мереж, інтегрованих у процес соціально-економічного

розвитку села, а також розвитку інтелектуального потенціалу на основі ефективного реформування існуючої системи освіти.

Висновки. Зростання добробуту сільського населення, розвиток аграрної сфери та економіки в цілому потребує пошуку якісно нових ресурсів, одним з яких є соціальний капітал. Для більш глибокого дослідження пропонується його комплексна класифікація за характером існуючих зв'язків, формами прояву, наслідками для суспільства та рів-

нями аналізу. На підставі особливостей соціального капіталу аграрної сфери наведено заходи для його зростання на основі підвищення солідарності сільського населення, позитивного розвитку соціального середовища села.

Перспективами подальших досліджень є визначення шляхів інституційних перетворень, які сприятимуть стимулюванню розвитку соціального капіталу аграрної сфери.

Список бібліографічних посилань

1. *Баланда А.* Соціальний капітал підприємства: переваги та ризики прояву / А. Баланда, В. Надрага // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. - 2013. - № 1 (21) - С. 37-41.
2. *Борисова В.* Зростання соціального капіталу як головна передумова розвитку громадянського суспільства / В. Борисова // Вісник Дніпропетровського університету. - 2014. - Т. 22. Вип. 24 (2). - С. 203-207.
3. *Гончаренко Н.* Соціальний капітал: концептуальна невизначеність у соціально-філософському дискурсі [Електронний ресурс] / Н. Гончаренко // Філософські проблеми гуманітарних наук (36. наук. праць). - 2009. - Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-11431.html>.
4. *Гурій Б.* Формування соціального капіталу в сучасних молодіжних громадських організаціях України : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 22.00.03 «Соціальні структури та соціальні відносини» / Б. Гурій. - Львів, 2016. - 251 с.
5. *Жалдак Г.* Формалізація дії соціально-економічного механізму в системі інноваційного розвитку машинобудівних підприємств / Г. Жалдак // Бізнес Інформ. - 2015. - № 5. - С. 122-127.
6. *Кіреєва О.* Тенденції розвитку теорії «соціального капіталу» [Електронний ресурс] / О. Кіреєва. - Режим доступу: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2009-01/KireevaStat.pdf>.
7. *Когут І.* Роль волонтерської програми спеціальної олімпіади «Об'єднаний спорт» у формуванні соціального капіталу / І. Когут, Є. Гончаренко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. - 2015. - № 1. - С. 99-104.
8. *Колодій А.* На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні : монографія / А. Колодій. - Львів: Вид-во «Червона Калина». - 2002. - 275 с.
9. *Коломієць Г.* Соціальний капітал як актуальний чинник антикризового розвитку господарської системи / Г. Коломієць, Е. Алієва // Бізнес Інформ. - 2016. - № 11 - С. 19-23.
10. *Корж Н.* Структурування соціального капіталу як елемента корпоративного капіталу / Н. Корж // Науковий вісник Херсонського державного університету. - 2014. - Вип. 9. Ч. 1. - С. 122-126.
11. *Мишенин Е.* Социальный капитал: теоретические подходы к формированию сущности и содержания / Е. Мишенин, Н. Олейник // Механізм регулювання економіки. - 2008. - № 3. - Т. 2. - С. 84-91.
12. *Немашкало К.* Теоретико-методичне забезпечення оцінки функціонування соціального капіталу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.07 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» / К. Немашкало. - Харків, 2015. - 23 с.
13. *Норт Д.* Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Дуглас Норт. ; пер. с англ. А. Нестеренко; предисл. и науч. ред. Б. Мильнера. - М.: Фонд экономической книги «Начала», 1997. - 190 с.
14. *Пачева Н.* Соціальний капітал як основа розвитку ефективного менеджменту // Н. Пачева // Научные труды SWORLD. - 2016. - № 45. - Т. 7. - С. 4-8.
15. *Позняк С.* Концептуальні основи дослідження соціального капіталу як чинника громадянського залучення / С. Позняк // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави. - 2012. - Вип. 13. - С. 75-85.
16. *Рябінчук М.* Соціальний капітал: структура та зміст / М. Рябінчук // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. - 2012. - Вип. 2. - С. 59-64.
17. *Рябоконець В.* Соціальний капітал як інституційна детермінанта розвитку сільських територій та аграрного підприємництва / В. Рябоконець, О. Шпикуляк, В. Пехов // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. - 2015. - № 1. - С. 83-93.
18. *Степанова О.* Накопичення соціального капіталу в системі інтеграції мігрантів [Електронний ресурс] / О. Степанова // Ефективна економіка. - 2012. - № 2. - Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=960>.
19. *Четверікова Л.* Проблема інституалізації соціального капіталу як передумови розвитку громадянського суспільства в Україні / Л. Четверікова // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку - 2012. - Вип. 24. - С. 62-66.
20. *Шпикуляк О.* Інституційні засади формування соціального капіталу в механізмі розвитку сільських територій / О. Шпикуляк, Г. Мазур // Економіка АПК. - 2014. - № 8. - С. 63-68.
21. *Шпикуляк О.* Інституціональний капітал регулювання і соціальний - саморегулювання аграрного ринку: концептуально-методологічні аспекти аналізу / О. Шпикуляк, В. Мамчур, В. Пехов // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. - 2015. - № 4. - С. 88-101.
22. *Шпикуляк О.* Формування та інституціоналізація соціального капіталу в розвитку аграрного підприємництва: методологічні аспекти оцінки / О. Шпикуляк, В. Пехов // Економіка АПК. - 2015. - № 11. - С. 102-107.
23. *Яценко М.* Рівні накопичення соціального капіталу / М. Яценко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (Одеса, 20 травня 2016 р.), у двох томах. - Т. 1. - С. 199-201.

24. Adler P. Social Capital: Prospects for a new concept / P. Adler, S. Kwon // Academy of Management Review. - 2002. - № 1. - P. 17-40.
25. Borgatti S.P., Jones C., Everett M.G. Network Measures of Social Capital / S.P. Borgatti, C. Jones, M.G. Everett // Connections. - 1998. - 21(2). - P. 27-36.
26. Garrido S. Plenty of trust, not much cooperation: Social capital and collective action in early twentieth century eastern Spain / Samuel Garrido // European Review of Economic History. - 2014. - №18. - pp. 413 - 432.
27. Grootaert Ch. Understanding and measuring social capital : a multidisciplinary tool for practitioners / Grootaert Christiaan, Thierry Van Bastelaer. - Washington: D.C.: World Bank, 2002. - 320 p.
28. Lin N. Building a Network Theory of Social Capital / N. Lin // Connections. - 1999. - 22(1). - P. 28-51.
29. Parts E. Social capital, its determinants and relations with economic growth: comparison of the Western European and Central and Eastern European countries / E. Parts // PhD dissertation, University of Tartu, 2009. - 293 p.
30. Putnam R. Bowling Alone: the collapse and revival of American community / R. Putnam. - Free Press, New York, 2000. - 544 p.
31. Putnam R. Who Killed Civic America? / R. Putnam // Prospect. - 1996. - March. - Pp. 66-72
32. Stone W. Measuring Social Capital: Towards a standardised approach [Electronic resources] / Wendy Stone, Jody Hughes // Paper presented at the 2002 Australasian Evaluation Society International Conference October/November 2002 - Wollongong Australia. - Access : <https://evaluationcanada.ca/measuring-social-capital-towards-standardised-approach>.
33. Values and the Fourth Industrial Revolution Connecting the Dots Between Value, Values, Profit and Purpose. Global Agenda Council on Values (2014-2016) [Electronic resources] // World Economic Forum, 2016. - 36 p. - Access : http://www3.weforum.org/docs/WEF_Values_and_the_Fourth_Industrial_Revolution_WHITEPAPER.pdf.

Hrytsaienko M.I. Essence of social capital and its features in the agrarian sphere

The purpose of the article is to form an essence, classification of social capital and define its features in the agrarian sector of economy.

Research methodology. In the research process has been used a set of methods and approaches: system analysis - in studying the theoretical bases of social capital and its features in the agrarian sphere; scientific abstraction - in developing common approaches to the complex classification of social capital; abstract and logical approach - in generalization of research results and formulation of conclusions.

Elements of scientific novelty. Elements of scientific novelty are the further development of interpretation of an essence of the "social capital" concept; generalization and systematization of views of domestic and foreign scientists on the signs of social capital, by which it can be classified; determination of the features of formation and use of social capital in the agrarian sphere. The ways of increasing the rural social capital have been proposed.

Practical significance. According to the research results of social capital, there's been proposed its complex classification according to the nature of existing links, forms of manifestation, consequences for society and analysis levels. On basis of features of social capital of the agrarian sphere, there've been proposed measures to increase it based on increasing solidarity of rural population and positive development of the social environment in rural areas. Tabl.: 2. Refs.: 33.

Keywords: social capital, institutional environment, norms, trust, social networks, complex classification of social capital, social capital of the agrarian sphere.

Hrytsaienko Mykola Ihorovych – candidate of economic sciences, senior lecturer of the department of entrepreneurship, trade and exchange activity, Tavria State Agrotechnological University (18, B. Khmelnytskoho ave., Melitopol, Zaporizhzhia reg.)

E-mail: nick.gric@gmail.com

Грицаенко Н.И. Сущность социального капитала и его особенности в аграрной сфере

Цель статьи - формулирование сущности, классификация социального капитала и определение его особенностей в аграрном секторе экономики.

Методика исследования. В процессе исследования использованы совокупность методов и подходов: системного анализа - при изучении теоретических основ социального капитала и его особенностей в аграрной сфере; научной абстракции - при разработке общих подходов к комплексной классификации социального капитала; абстрактно-логический подход - при обобщении результатов исследования и формулировании выводов.

Элементы научной новизны. Элементами научной новизны являются дальнейшее развитие трактовки сущности понятия «социальный капитал»; обобщение и систематизация взглядов отечественных и зарубежных ученых на признаки видов социального капитала, по которым его можно классифицировать; определение особенностей формирования и использования социального капитала в аграрной сфере. Предложены пути наращивания социального капитала села.

Практическая значимость. Предложена комплексная классификация социального капитала по характеру существующих связей, формам проявления, последствиям для общества и уровням анализа. С учетом особенностей социального капитала аграрной сферы разработаны меры для его наращивания на основе повышения солидарности сельского населения, позитивного развития социальной среды села. Табл.: 2. Библиогр.: 33.

Ключевые слова: социальный капитал, институциональная среда, нормы, доверие, социальные сети, комплексная классификация социального капитала, социальный капитал аграрной сферы.

Грицаенко Николай Игоревич – кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры предпринимательства, торговли и биржевой деятельности, Таврический государственный агротехнологический университет (Запорожская обл., г. Мелитополь, просп. Б. Хмельницкого, 18)

E-mail: nick.gric@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 08.01.2018 р.

Фахове рецензування: 08.01.2018 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Грицаенко М. І. Сутність соціального капіталу та його особливості в аграрній сфері / М. І. Грицаенко // Економіка АПК. - 2018. - № 1. - С. 60.

* * *